

FRAN MILČINSKI

BUTALCI

Bird Publisher, 2012

O tej e-knjigi

Naslov izvirnika:

Butalci
Fran Milčinski

Fran Milčinski, 1899
Copyright © Bird Publisher, 2012

Založba:
Bird Publisher
DP, založništvo, d. o. o., Levčeva ulica 13, 1234 Mengeš

E-pošta: info@bird-publisher.com
www.bird-publisher.com

Za založbo: Damjan Plut
Oblikovanje: Grafiza

E-knjiga narejena: novembra 2012

CIP - Kataložni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

821.163.6-93-32(0.034.2)

MILČINSKI, Fran, 1867-1932
Butalci [Elektronski vir] / Fran Milčinski. - El. knjiga. - Mengeš : Bird Publisher, 2012

Način dostopa (URL): <http://www.bird-publisher.com/>

ISBN 978-961-279-495-8 (pdf)
ISBN 978-961-279-496-5 (ePub)
ISBN 978-961-279-497-2 (mobi)

263940352

Avtorske pravice in licence

Vse pravice pridržane. Nobenega dela te knjige ni dovoljeno reproducirati, prenašati ali uporabljati v izvorniku ali v prevodu v kakršni koli obliki in s katero koli tehniko, elektronsko, mehansko, s fotokopiranjem, snemanjem ali s katerim koli sistemom za shranjevanje, obdelavo in prenos podatkov brez pisnega dovoljenja založbe.

Ta e-knjiga je namenjena vaši osebni uporabi. Ni je dovoljeno prodajati naprej ali podariti drugim osebam.

Če bi želeli to e-knjigo podeliti z drugo osebo, prosimo kupite dodatni izvod te e-knjige vsaki osebi, kateri bi jo radi podarili.

Če berete to knjigo, a je niste kupili ali ni bila kupljena za vašo osebno uporabo, potem bi bilo dobro, da bi si kupili vaš lasten izvod te e-knjige. Zahvaljujemo se vam, ker upoštujete in spoštujete avtorsko delo vseh sodelujočih avtorjev in založbe.

Vsebina

BUTALE IN BUTALCI	6
TURKI V BUTALAH.....	9
BUTALCI GREDO PO SOL	10
V BUTALAH SEJEJO SOL.....	12
BUTALSKI JEŽ	13
KOBILJA JAJCA	14
KAKO SO BUTALCI ŠIRILI CERKEV	15
DVE POLETJI IN ENA ZIMA	16
KRIVA VERA V BUTALAH	17
NOVI PRIDIGAR.....	18
KAKO JE KRIVI VERI V BUTALAH ODKLENKALO	19
O TEPANJSKIH MRLIČIH	21
O BUTALCU V SMREKI IN O MAČKI, KI NI MARALA PIPCA.....	22
KAŠO PIHAL	24
BUTALSKI ZAJEC	25
O ŽUPANU, PASTIRJU IN OVCAH.....	26
RAZBOJNIK CEFIZELJ IN OBČINSKA BLAGAJNA	27
SEMENJ V BUTALAH.....	29
ZGODBA O VEVERICI.....	30
ZALJUBLJENA ZGODBA ŽUPANOVEGA SINA	31
ŠE ENA Z BUTALSKEGA SEMNJA	32
HISTORIJA O POSEBNEM BLAGRU	33
KAKO SO SI BUTALCI OMISLILI PAMET.....	34
O ŽUPANOVI SUKNJI.....	35
BUTALSKI ŽUPAN GRE ZA BOTRA	36
KAKO SO BUTALCI PELJALI VINO	37
ŽUPANOVA HČI VRE MLEKO	38
BUTALSKI MEDVED	39
O DEDCU, BABI IN SVINJI, O CEFIZLJU IN POLICAJU	41
SKUŠNJAVA V KORUZI.....	43
BUTALSKI KOVAČ	44
BUTALSKI GASILCI	46
KAKO STA SE SKUŠALA BUTALEC IN TEPAJČAN	48
BUTALSKI GRB	49

BUTALE IN BUTALCI

Tri ure hoda za pustno nedeljo leži vas, pa ji pravijo mesto. Sredi vasi se cedi rjava mlakuža, ji pravijo potok. Ob obeh krajih mlakuže stoje kočje, jim pravijo hiše. Dve, tri hiše imajo nadstropja, takim hišam pravijo graščine. Ime je vasi Butale.

Butalci so gadje; tisto leto, ko sta bili dve kravi za en par, so se Butalci skregali s pametjo, pa so zmagali Butalci, – kaj mislite! – in ne pamet: takšni so.

Bili so imenitnega rodu. Imeli so stara pisma, in če se jim ne bi bila izgubila in če bi jih znal kdo brati, tako bi ostrmel, da bi sedel kar vznak, kajti pravijo, da je stala v teh pismih beseda, da sega rod Butalcev noter do Adama v paradizu.

Prvi, ki se je bil preselil v sedanje kraje, je bil neki Kozmijan Buta. Tam, kjer je živel poprej, mu ni ustrezalo podnebje, prevroče je bilo. Mož je bil bolj slab v računstvu in se je rad motil v številu svojih ovac. In je imel to slabo navado, kadar ga je kdo prijel, naj vrne ukradeno ovco, da je z glavo butal kakor kozel in je marsikomu nalomil rebra. Sosedje so ga zavidali, pa se jim je ponoči umaknil izpred oči in si je za spomin in pleme s seboj vzel nekaj parkljev iz vsakega hleva in kar k parkljem spada. Pa niso sosodje iskali ne njegga ne parkljev, nego so bili zadovoljni, da so se tako poceni odkupili.

Privadil se je Buta novemu kraju, imel je obilo družine in so bili vsi tistega talenta, da so jim grablje bolj služile kakor vile.

Ohranjena so nam imena prvorojencev iz Butovega rodu in je vsak imel svoj prijazen priimek:

Kozmijan Buta je imel sina prvorojenca Fido Kljukca.

Fida Kljukec je imel sina Francota Turkavidel.

Francot Turkavidel je rodil Gregorja Brezhlačnice.

Gregor Brezhlačnice je rodil Lavdona Štimanega.

Ob času Lavdona Štimanega so šteje Butale že trideset koč in je Lavdon Štimani imel najdaljšo in najbolj košato brado izmed vseh občinskih mož. In se ni Šprinca Marogla prav nič premišljala, nego je naravnost zlezla vanjo in je bil Lavdon Štimani izvoljen za župana. Če je namreč res, kar pripovedujejo Tepanjčani. Tepanjčani pripovedujejo, da rede v Butalah občinsko uš, in kadar volijo župana, sedijo bradači okoli mize, nanjo deno občinsko živinče in v čigar brado zleze, ta je župan. Uši pa da je ime Šprinca Marogla, ima v pisarni svoj hlevček in prihajajo mestne device, vsak dan druga, in si jo deno za dve uri v glavo.

Seveda Tepanjčanom ni vsega verjeti. Tepanjčani niso dosti manj nego hribovci in jedo ovseni kruh, zato jih zmerjajo za »ovsenarje«. Ob nedeljah prihajajo v Butale po beli kruh in se vračajo potem vsak s hlebcom pod pazduho v svoje klance. Zato jim pravijo tudi »hlebčarji«. Stiskači so, sold jim ne gre izpod palca, še v krčmi bi radi odtrgavali, ko plačujejo vino. Butalci jih zaničujejo in imajo zunaj vasi mlin, v mlinu so stope, pa so naučili še stope, da od daleč že oznanjajo: »Tepanj-čan gre – pahni ga! Tepanj-čan gre – pahni ga!« Če je pa dosti vode, hite stope: »Pahni Tepanjčana, pahni Tepanjčana, pahni Tepanjčana!« Tepanjčani pa tudi ne molče in so spravili v svet prečudne vse historije o Butalcih, kakršne bomo še slišali.

Imenitni Lavdon Štimani je rodil še imenitnejšega Gregorja Copatko, čigar kravo je doletela slava, da so jo poklicali na samega carja presvetli dvor.

To se je zgodilo tako, da sta one dni živela dva zvezdogleda, pa sta bila že tako učena, da sta vedela štiriindvajset ur prej, kakšno bo vreme, in sta bila tako obrajtana, da so se carji in vladarji zanju kar tožili, v čigavi deželi da bosta delala pratike.

Pa ju je pot pripeljala skozi Butale in ker se je mračilo, sta se ustavila in prosila Gregorja Copatko prenočišča. Gregor Copatka ju je žugal za popotne bukvice in žveplenke in jima potem dovolil na seno in preden sta šla spat, sta še pogledala na vreme. Rekla sta: »Nocoj vreme ne bo ostalo, vihar bo in dež!«

Gregor Copatka je odgovoril: »Pa ne bo. Nocoj bo pohlevna noč.« Res je bila, zvezdogleda sta se čudila in sta drugo jutro vprašala gospodarja, od kod da je vedel, kakšno bo vreme. In je Gregor Copatka odgovoril in dejal: »Mene moja krava ni še nikoli opeharila, odkar jo imam. Kadar se obeta vihar ali dež, vsakikrat s paše pride domov. Sinoči je ni bilo; pa sem koj vedel, da bo pohlevna noč, kakor je res bila.«

Zvezdogleda sta se spogledala, potem sta rekla: »Carji in vladarji se za naju tožijo, kateri bo naju dobil, pa naju je ugnala krava!«

In se je prvi kar pri tisti priči zaklal s peharjem; drugi je obupal in dejal: »Tudi ene ure ne bom več zvezdogled!«

Glas o Copatkovi kravi pa se je raznesel po svetu in ko je car izvedel o njej, je morala predenj in je dobila službo dvorne pratkarice in so se vse Butale grele v žaru njene milosti.

Gregor Copatka je rodil Bendo Cigana.

Benda Cigan je rodil Jureža Pismouka.

Za njegovih dni je po Butalah razsajala kuga krive vere in je Jurež Pismouk bil njen mežnar. Žena ga je rotila in spreobračala, z lepo in z grdo – ne beseda ni zalegla, ne palica!

Pa ji je neko jutro drobna ptička sedla na okno in prelepo zapela in žena je razumela njeno petje in se je glasilo petje tako: »Paternošter daj dedcu v klobaso!«

Zapomnila si je ptičkin nauk in ko so klali, je v krvavo klobaso zamešala jagode paternoštra. In je narezala vmes debele kose slanine, da je gladko šla možu klobasa po govtu.

Pa ko je snedel klobaso s paternoštrom, ga je vest silno pričela črvičiti, bridko se je kesal in se spreobrn timeril.

Spreobrn timeril se je Jurež Pismouk in potem rodil Anžeta Meketača, na široko znanega po kozi, ki so pravili o njej, da je dajala vsak dan sedem rešet mleka. Sam sodnik iz graščine si ni mogel kaj, nego ga je ustavil na cesti in vprašal: »No, oče, ali ste že prodali tisto kozo, ki daje po sedem rešet mleka!« Pa se je Anže Meketač potuhnil, kakor bi ne poznal gospoda in je odgovoril: »Prodal, prodal, davno prodal, tja čez mejo. Tam se je obrejila in je storila osla, ki ga imajo zdaj v graščini za sodnika. Pa srečno, gospod!«

Anže Meketač je rodil Matevžka Žlamboro, ki je bil po krivem obrekovan, da je hruške okradel, pa jih ni bil tisto pot. Ono leto so imeli v Butalah veliko tepk, pa niso vedeli drugam z njimi, nego so jih zmetali v zapuščen vodnjak – tam se naj zmede. Ko je prišel čas, so jih šli iskat – pet mož jih je bilo – in so ukazali Matevžku: »Tebe volimo, nuj, skoči noter, nam boš medne hruške ven metal!« Skočil je in je bil vodnjak globok, precej vode se je bilo v njem nabralo, in so čakali in klicali, klicali in zmerjali – ne ena hruška ni priletela kvišku. Pa so dejali: »Matevžek je zvičajnik, vse hruške bo sam požrl, potlej pa se bo lagal, da jih ni bilo. Naj skoči drugi za njim, ki je bolj pravičen!« In so bili vsi pravični, drug bolj od drugega in so drug za drugim poskakali v vodnjak in ni mogel nobeden priseči, da je Matevžek Žlambora res kradel hruške, ker ni nobeden prišel nazaj.

Pa je Matevžek Žlambora, preden je šel po hruške, rodil Tončka Štibalarja.

Tonček Štibalar je bil prvi v Butalah, ki je imel žepno uro – žepno uro si je bil naredil sam iz pristne domače repe. Imel je sina Mihcastega Kimpeža.

Mihcasti Kimpež je rodil Vrbana Podvrbosmuka.

Ko je bil ta za župana, je prišel v Butale sam presvetli car in so ga Butale slovesno sprejele z novo brizgalnico.

Brizgalnica se je imenitno obnesla, vsi so bili do kože mokri, car in njegovi ministri, strežaji in lakaji.

Je vprašal car: »Povsod drugod so nas častili s streljanjem,

Butale nam niso privoščile ne enega strela, pač pa ste nas neusmiljeno oprali. Kakšne imate manire v Butalah?«

Je odgovoril župan: »Vaša milost, gospod car, da nismo streljali, za to smo imeli devetindevetdeset vzrokov.«

Je velel car: »Radoveden sem, katere! Govori!«

Je dejal župan: »Prvič: Nismo imeli smodnika.«

Pa se je car nasmehnil in je dejal, da mu že ta prvi razlog do vrha zadošča. In ga od tistega časa niso več videle Butale.

Vrban Podvrbosmuk je rodil Pavlušo Očalastega.

Pavluša Očalasti je rodil Cenetana Padarja, tistega, ki je kravo s svedrom drl.

In so v teku let Butale pretesne postale za vse Butalce in je bil mlajši rod korajžen in šel pogledat po svetu in so se nekateri naselili ob Dravi, nekateri ob Muri, nekaj jih je prišlo celo do morja in so si tam postavili ognjišča.

Ostali pa so, kar so bili.

TURKI V BUTALAH

Butale so imenitne. Ni dosti manjkalo, pa bi bile prišle v zgodovino in bi se morala še deca v šolah učiti o Butalcih.

To je bilo tiste dni, ko je Turek, krivoverna ta nesnaga, strašil po deželi in robil živino in mladino.

Pa so se zbali tudi v Butalah, da ne pride krivoverna ta nesnaga še nad nje, in so imeli vzroka, da se boje, kajti so bili ponosni na svoje krave in junce.

Pa so moževali in sklenili, da se brez boja ne udajo.

Nego da na cesti, ki jim pelje v staroslavne Butale, postavijo napis: »Turkom prepovedana pot!«

Še se je oglasil glas: »Ne bodimo zajci! Napišimo: »Strogo prepovedana pot!«

Pa je navdušeno obveljala županova, da s Turkom nič usmiljenja in se naj zapiše: »Najstrože prepovedana pot!«

Toda je v Butalah dan le podnevi, ponoči pa je tema, in se je bilo po pravici bati, da bo Turek prišel ponoči in ne bo videl neustrašene prepovedi. Pa so izbrali čuvaja in mu dali helebardo ali sulico, da bo ponoči stražil, in če bi se zgodilo in bi nenadoma pritisnil Turek, krivoverna ta nesnaga, naj ga brez usmiljenja ustavi. Če Turek ne bi ubogal, naj pa pri tej priči zbudi župana in može, da bodo storili svojo dolžnost.

Pa se je zgodilo, da je čuvaja sredi noči zavilo v trebuhu.

Stopil je v kraj, da se olajša. Helebardo je zasadil v tla in lepo počenil.

Ondi pa so rasle robide in ko je hotel vstati, so se mu robide zapele v hlače.

Pa je v smrtnem strahu zarjul: »Jojata, ojojata! Turek me drži! Pomagajte, pomagajte!«

Župan in možje so slišali divje kričanje, pa so planili kvišku in se hiteli posvetovat. In so sklenili, da sedajle ni časa za posvet in za sklepe. Nego so kar zbežali v hrib.

V hribu so čakali dne. In ko je napočil dan in ni bilo od Turka ne duha ne sluha, so sklenili, napis da je dober, napis da ostane, robide pa da se morajo iztrebiti in požgati.

BUTALCI GREDO PO SOL

Butalcem je pošla sol in je bilo to nerodno ne le za kuho in za peko, nego tudi za butalsko modrost, kajti niso kaj vedeli in kam, kadar jim je kdo ukazal, da se gredo solit, in to ni bilo redkokrat.

Pa so moževali in nazadnje sklenili: ni drugače, treba osedlati dvanajst konj in z njimi v svet po soli. Dejali so, pot da bo dolga in da vzemo kotel s seboj, da ne bodo brez južine. In še zastran marel so moževali, ali bi jih kazalo vzeti na pot, kajti je svet neznansko velik in je po svetu vsake sorte vreme.

Je dejal župan: »Široke imamo klobuke ali klafrnice. Klafrnice nas bodo dežja varovale tudi brez marel. Marel nam je treba le za klafrnice, da dež ne zmoči klafrnic. Ni pa vrag, da ne bi vseh klafrnic spravili pod eno marelo. Zato bo dovolj, pravim, če si vzamemo s seboj eno samo marelo.«

Reče Piškurjev Ražem: »Veste kaj, pustimo vsak svojo klafrnico doma, pot zato ne bo nič daljša! Pa nam vsaj ne bo treba klafrnicam na ljubo s seboj vlačiti marele, marela je reč, ki se rada izgubi.«

Pa so sklenili, da je ta beseda modra, in so gologlavi zajahali konje in jih pognali.

Jahali so čez devet planin in devet dolin, da so prišli v prekrasno mesto Solimuri.

Tam je bilo soli, da še vodo solijo in se tej vodi pravi morje. Tam sol tudi prodajajo. Pa so nakupili Butalci dvanajst tovorov soli in so Solimurci jako prijazni ljudje: dovolili so jim, da lahko še pridejo, kadar jim bo česa treba za denar.

Butalci so bili silno zadovoljni in so stopili v krčmo, da dobro kupčijo zalijejo – potem bi krenili zopet domov.

Pa so se zmedli v durih in mesto v krčmo so stopili v brivnico poleg krčme in je bila tudi v brivnici jako prijazna postrežba in se je Butalcem zgodilo, da so bili ostriženi in obriti, še preden so naročili bokal vina. In so bili ostriženi in obriti tako lepo, da drug drugega niso več poznali, nego so se izpraševali, od kod si in kam si namenjen.

Ta reč jim ni bila všeč. Natovorili so sol na živali, odpravili se na pot v Butale in so jim begale glave nemajhne skrbi.

Prevalili so pet planin in pet dolin, tedaj se jim je zahotelo počitka in južine.

V senci so raztovorili konje, zakurili ogenj in v kotlu zamešali polento.

Polento je bilo treba soliti. Pa so barali pri bližnji kajži in prosili gospodinjo soli. Ni je imela ali ni marala dati ali jih ni razumela: ne v tej kajži ne v drugi niso je dobili ne zrna. In so neslano morali jesti polento. Ni jim dišala. Nevoljni so vstali od južine: neslana južina ni južina!

Ko pa so pričeli zopet tovoriti konje, so se jim lica zasmejela od ušesa do ušesa: »Iskali smo zrno soli po kajžah, pa imamo s seboj dvanajst tovorov, hvala bogu!«

Bili so potolaženi in so se žurili proti Butalam.

Čim bolj pa so se bližali domačemu mestu, bolj jim je rastla skrb, ali so pravi ali niso pravi. Preden jih je nesreča zanesla v brivnico, so bili že pravi; potem pa so se izprevrgli.

Pozno zvečer so dospeli v Butale in ustavili na trgu. S strahom je vsak stopil na svoj dom, ponižno potrkal in vprašal, ali je gospodar doma.

Pa so povsod prejeli odgovor, gospodarja da ni in da je šel po sol.

Sedaj se je vsak oddahnil in je rekel: »Hvala bogu, pravi sem! Če bi pa zdajle gospodar bil doma, joj meni, ne bi vedel, kdo da sem in kam naj se obrnem.«

In so bili zelo veseli in ko so jih izpraševali, kakšno je mesto Solimuri in ali je postavnejše od Butal, so dejali: »Kaj bo postavnejše – še plota nimajo, da konja zanj privežeš!«

V BUTALAH SEJEJO SOL

Butalcem je bilo sitno, da so morali sol kupovati tako daleč. Pot stane, sol ni zastonj in še se zgodi, da je nimaš, kadar bi jo najbolj potreboval. Doma pa je zemlje dovolj in kakšne zemlje – na taki zemlji plenja vse mogoče! Pa so sklenili, da bodo sol pridelovali sami doma.

Pa so spomladi vsak okoli svoje koče prekopali rušo, jo povlekli in vanjo posejali sol, da jo bo gospodinja imela kar pri roki kakor peteršiljček in drobnjak.

In potem je padal dež in je sijalo ljubo sonce in so pričakovali in veselo pričakali: pognalo je mlado zelenje, bujno šlo v rast in obetalo bogato žetev.

Pa kar je pognalo in se tako lepo šopirilo, so bile same mlade koprive in nič drugega.

Pa so jih Butalci gledali in so jemali mlado perjiče na jezik: pošteno jih je opeklo! Zadovoljni so dejali: »Ajsa! Mlada sol – že sedaj je tako ostrá! Kako bo šele slana, hvala bogu, kadar dozori!«